

Concept beleidsplan 2016-2020

Hervormde gemeente Ede

Inhoud

Preambule	1
1. Visie op gemeente, context en uitdagingen: Verdiepen, Verbinden, Verkondigen en Volharden	3
2. Profiel van de gemeente	7
3. Vorming en toerusting	9
4. Pastoraat	10
5. Diaconaat	11
6. Missionaire roeping	14
7. Zending	16
8. Jeugdwerk	17
9. School en kerk	18
10. Predikanten en kerkelijk werkers: samenwerking en taken	19
11. Roulatieschema	21
12. Vermogensrechtelijke aangelegenheden	22
13. Duurzaam geloof, geloof in duurzaamheid	25
14. Communicatie	26
15. Vrijwilligersbeleid	27
16. Vertrouwd en veilig	28
Appendix	29

Preambule

In dit beleidsplan van de hervormde gemeente te Ede zetten we bewust in met de metafoor van de wijnstok. Zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament komt dit beeld geregeld voor. We halen een aantal aspecten van deze metafoor naar voren.

In de bijbel wordt het beeld van de wijnstok in de eerste plaats gebruikt om over vruchtbaarheid in het algemeen en de daarmee samenhangende welvaart, vreugde en geluk te spreken (Genesis 49:11; Psalm 128:9; Richteren 9:13). Waar de wijnstok vrucht draagt, is het leven goed (Jesaja 36:16).

Ten tweede is in het Oude Testament de wijnstok een beeld voor het volk Israël. Daarbij wordt enerzijds benadrukt hoe God zelf deze wijnstok plant en verzorgt (Psalm 80:9vv; Jesaja 5:1vv). Opvallend is dat God vrucht verwacht van de wijnstok (Jeremia 6:9) en daarin teleurgesteld wordt (Jeremia 2:21; Jeremia 8:13; Ezechiël 15:1vv; Hosea 10:1). Van daaruit doet zich de verschrikkelijke mogelijkheid voor dat God bij wijze van oordeel de wijnstok niet meer verzorgt en aan de verwildering of de vernietiging over geeft. Zo kan het uitblijven van vrucht beeldspraak worden voor de gevolgen van Gods oordeel (Psalm 80:13-14; Jesaja 34:4; Ezechiël 15:6; 17:3vv; 19:12; Hosea 2). Omgekeerd geldt het opnieuw gaan bloeien van de wijnstok als teken van herstel van de relatie tussen God en zijn volk (Hosea 14:8; Joël 2:22).

In het Nieuwe Testament wordt het meest uitgebreid in Johannes 15 over de wijnstok gesproken. Hier wijst Jezus zijn Vader aan als de Landman (Johannes 15:1; cf. Jesaja 5:1vv) en noemt Hij zichzelf de ware wijnstok (Johannes 15:1). Ook in de woorden van Jezus speelt de verwachting van vrucht een belangrijke rol. Ranken die geen vrucht dragen worden door de Landman verwijderd en ranken die wel vrucht dragen worden gesnoeid opdat zij meer vrucht zullen dragen (Johannes 15:2). Vrucht dragen is slechts mogelijk wanneer de ranken verbonden zijn en blijven met de wijnstok (Johannes 15:4). Jezus legt in deze vergelijking een verbinding tussen vrucht dragen en discipelschap, waarbij het laatste ingevuld wordt als 'blijven in Jezus'. Het dragen van vrucht en het discipelschap leiden tot verheerlijking van de Vader (Johannes 15:8).

Uit deze Bijbelstheologische verkenning trekken we een aantal lijnen die ons met name van belang lijken voor de uitwerking van het beleidsplan.

God is uit op vrucht en vreugde

Het beeld van de wijnstok bepaalt ons allereerst bij Gods goedheid. Hij draagt zorg voor zijn volk en doet er alles aan dat het volk vrucht zal dragen en zo in vreugde zal leven. Dat Schepper en volk zich over elkaar zouden verheugen! Zo geeft het beeld van de wijnstok ons moed in een tijd waarin we over de kerk vaak spreken in termen van afkalving en neergang. De oogst bereidt de Landman vreugde!

Gods werk en onze verantwoordelijkheid

Het beeld van de wijnstok maakt ons verder duidelijk dat het volk van God, en in het verlengde daarvan de kerk, een planting van God is en geen menselijk bouwwerk. Groei en vrucht komen bij God vandaan en zijn geen menselijke producten. Zij liggen voorbij de maakbaarheid. Tegelijkertijd maakt de bijbel de mens verantwoordelijk. Het woord 'vrucht' wordt immers vaak gebruikt om de gevolgen van menselijk handelen te beschrijven. Beide aspecten zijn van belang voor evenwichtig beleid.

Snoeien gericht op groei

Als Jezus spreekt over 'snoeien' dan is dat een activiteit die gericht is op meer vrucht. Wat het dragen van vrucht belemmert, moet verdwijnen. Wat al vrucht draagt wordt gesnoeid met het oog op meer. Dat helpt ons om snoeien te zien als gericht op wat vrucht draagt. Overigens is het opvallend dat in de woorden van Jezus het snoeiwerk door de Vader gedaan wordt.

Verbondenheid met Christus

Er is een verscheidenheid aan ranken. De eenheid van de ranken is gelegen in de worteling in de ene wijnstok. In de samenhang van vrucht dragen en discipelschap is het 'blijven in Jezus' de kern. Een leerling is iemand die 'blijft in Jezus'. En zo iemand zal vrucht dragen. Bij alle werk dat in en aan de gemeente gebeurt, zal steeds de vraag moeten zijn hoe het bijdraagt aan de verbondenheid met Christus.

1. Visie op gemeente, context en uitdagingen: Verdiepen, Verbinden, Verkondigen en Volharden.

Visie op de gemeente

De hervormde gemeente te Ede is deel van de gemeente van Jezus Christus. Hij is de Heer van de kerk. De gemeente is Zijn eigendom. Als verbondsgemeente leeft zij uit de beloften en geboden van God. In het Nieuwe Testament wordt de gemeente van Christus met verschillende beelden getekend: een kudde, ranken aan een wijnstok, een lichaam, een bouwwerk, een tempel, een bruid, volk van God. In dit beleidsplan willen we de metafoor van de ranken aan de wijnstok leidend laten zijn. In de preambule van dit hoofdstuk is deze metafoor nader uitgewerkt.

De hervormde gemeente te Ede maakt deel uit van de Protestantse Kerk in Nederland, die levend uit Gods genade in Jezus Christus, de opdracht van haar Heer om het Woord te horen en te verkondigen vervult (artikel I.2). Samen met het geheel van deze kerk belijden wij onze gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift als bron en norm van de verkondiging en dienst (artikel I.3), staan wij in gemeenschap met de belijdenis van het voorgeslacht, en weten wij ons met name verbonden met de gereformeerde traditie (artikel I.4). Daarbij zijn wij ons bewust te staan in het bredere verband van de wereldkerk en van een onopgeefbare relatie met het volk Israël. De kerkorde zegt in artikel IV.3: 'De gemeente geeft gehoor aan haar roeping door onder leiding van de kerkenraad de samenhang in haar leven en werken te bevorderen en alles te richten op de lofprijzing van de Naam des Heren en de dienst in de wereld.'

Visie op de context en haar uitdagingen

In het vorige beleidsplan 'Kudde in veelvoud', d.d. 24-08-2006 werd geconstateerd dat door verscheidene invloeden de positie van de kerk als instituut in de samenleving steeds marginaler is geworden en dat de gemeente pluriformer is geworden. Vanwege het feit dat de secularisatie niet aan de gemeente voorbij gaat, moet daar aan toegevoegd worden dat ook in de gemeente sprake kan zijn van verschraving van het geloofsleven. En tenslotte is de toename van uitgaven bij gelijkblijvende financiële middelen een gegeven dat tot bezinning noopt. Als deze constatering gevestigd worden naast de hierboven genoemde roeping van de gemeente, brengt dit meerdere uitdagingen met zich mee voor de gemeente.

1. De tijd waarin we leven vraagt concentratie op het wezenlijke van het gemeente zijn. Vergelijkingen met de ballingschapstijd van het volk Israël dringen zich op. Evenals toen komt het erop aan vanuit een duidelijke identiteit staande te blijven. Daarbij gaat het er dus om dat de gemeente door geloofsverdieping wordt gebouwd om des te beter toegerust te zijn tot haar lofzeggende en missionaire dienst.

2. Het is van belang om zowel de eenheid van de gemeente als de legitimiteit van een zekere verscheidenheid binnen de gemeente te benadrukken. Een wezenlijke vraag voor de hervormde gemeente van Ede is: hoe kun je de eenheid in Christus beleven en tegelijkertijd de verscheidenheid tot zijn recht laten komen. Daarbij moet de vraag gesteld worden welke verscheidenheid legitiem is bij het verstaan van de Bijbel als openbaring van God. Uiteraard is er verschil tussen ideaal en werkelijkheid en zijn wederzijdse liefde en onderling respect noodzakelijk.

De eenheid van de gemeente is Bijbeltheologisch gegeven met de notie van het verbond: de gemeente is een gedoopte gemeente, die haar centrum vindt in Christus en Zijn Woord. Binnen de hervormde gemeente wordt die eenheid verder beleefd in de nadruk op het 'gereformeerde' karakter van de gemeente. Deze eenheid krijgt in de context van toenemende secularisatie alleen maar groter gewicht en maakt samenwerking tussen de wijkgemeenten meer en meer noodzakelijk.

Door het individualisme is de behoefte aan perforatie groter geworden, resulterend in het ontstaan van meer mentale wijkgemeenten in tegenstelling tot zuiver geografische wijkgemeenten. De geografisch bepaalde wijkgemeente blijft om organisatorische en principiële redenen uitgangspunt. Door deze ontwikkelingen neemt de kans op polarisatie wel toe. Ook al omdat de wijkgemeenten een onderlinge verscheidenheid vertonen. Die verscheidenheid is er vooral op het punt van de verschillende contexten van de verschillende wijkgemeenten. Waar de ene wijkgemeente zich meer typeert als traditioneel-gereformeerd, ontwikkelt de andere wijkgemeente zich meer in een gereformeerd-evangelicale richting. Waar in de ene wijkgemeente meer het accent valt op de noodzaak van geloofsovergave en voortdurende persoonlijke bekering, weet de andere wijkgemeente zich meer geroepen op volharding in het geloof. Beide sporen zijn legitiem en kunnen aanvullend en verrijkend op elkaar inwerken.

Er is sprake van verscheidenheid. Maar dan toch in volstreekte gebondenheid aan het apostolisch getuigenis, aan de Schriften die van Christus getuigen. Wij ervaren het als een groot goed dat ondanks genoemde verscheidenheid, eenheid gevoeld en nagestreefd wordt. Volgens de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland is de identiteit van een wijkgemeente nadrukkelijk een zaak van wijkgemeente en wijkkerkenraad zelf; de erkenning en waardering hiervan wil de beoogde eenheid niet belemmeren maar versterken.

Op basis van de erkenning en het respecteren van de verscheidenheid tussen en binnen wijkgemeenten is het de taak van de Algemene Kerkenraad om solidariteit en eenheid te bevorderen. Daarbij is Christus de grote verbindende Kracht. Alleen van Hem mogen wij Gods zegen op onze taak verwachten.

3. De financiële ontwikkeling noodzaakte ons in het recente verleden na te denken over het aantal preekplaatsen, predikanten, kerkelijk werkers, en wijken. Uitgangspunt is dat elke wijk beschikt over de inzet van één fulltime predikant. Wellicht kan deze invulling in de toekomst ook flexibeler en creatiever gestalte krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van kerkelijk werkers of een predikant met een specifieke opdracht. Leidend in de beleidsvorming moet zijn hoe we onze eerder genoemde roeping zoveel mogelijk gestalte kunnen geven. Tevens willen we niet bij voorbaat inzetten op de huidige negatieve financiële ontwikkeling. Het beeld van de wijnstok leert ons dat snoeien kan leiden tot groei en nieuwe vruchten.

Visie op de uitdagingen

Er is visie nodig om op de hierboven genoemde uitdagingen te reageren op een manier die heilzaam is. Die visie kan met vier woorden weergegeven worden: verdiepen, verbinden, verkondigen en volharden.

Verdiepen

Zoals gezegd is secularisatie niet alleen een proces dat zich voltrekt in de omgeving van de gemeente (alsof het slechts een contextuele factor zou zijn). Er kan sprake zijn van verschraling van het geloofsleven, afnemende kennis van de kernbegrippen van het

christelijk geloof en de eigen traditie en een verlegenheid ten aanzien van apologetische thema's.

Wil de gemeente menselijkerwijs gesproken overleven in deze geseclariseerde wereld, dan is de verdieping van de gemeenschap met de drie-enige God noodzakelijk. De gemeente van Christus zal nadrukkelijk moeten leren wat het is om leerling van Christus te zijn (Mattheüs 28:18-20). Die verdieping van het geloof moet gezocht worden op verschillende terreinen:

- de *persoonlijke vroomheid* waarin de vertrouwelijke omgang met God be- en geoefend wordt;
- de *geloofsleer* waarin kennis van christelijke grondbegrippen en de gereformeerde traditie centraal staat;
- het *discipelschap* in het dagelijks leven waar het gaat om vragen als: wat heeft het leerling zijn van Jezus te maken met mijn werk, mijn sociale omgeving, mijn familie et-cetera?

Een Bijbels kernwoord dat hier mee samenhangt is het woord 'groeien' (auxano) (Kolossenzen 1:10; 1 Petrus 2:2 en 2 Petrus 3:18).

Verbinden

De eenheid van de gemeente is zowel een gave als een opgave. Het leggen of benadrukken van verbindingen is in verschillende contexten van belang:

- de verbinding tussen gemeenteleden en de eigen geografische wijkgemeente: met de erkenning dat perforatie een legitieme mogelijkheid is, lijkt het soms alsof de binding tussen gemeenteleden en de eigen geografische wijkgemeente losser wordt;
- de verbinding tussen gemeenteleden van de verschillende wijkgemeenten: voor gemeenteleden is het soms lastig om de wijze waarop het geloof in andere wijkgemeenten beleefd en geleefd wordt ten volle te waarderen als legitiem en volwaardig; het is belangrijk dat in onderlinge gesprekken gemeenteleden elkaars posities leren begrijpen en waarderen;
- verbinding tussen de wijkkerkenraden: door verschillende omstandigheden kunnen wijkkerkenraden elkaar soms gaan zien als concurrenten, zeker wanneer financiën in het geding zijn; het is zaak elkaar te blijven bevragen op wat ons bindt en hoe wij elkaar hebben te dienen;

Een Bijbels kernwoord dat hier mee samenhangt is het woord 'gemeenschap' (koinonia).

Verkondigen

De gemeente van Christus is geroepen het Woord te horen en te verkondigen, zegt de kerkorde van onze kerk (artikel IV). Die verkondiging is er enerzijds op gericht dat de gemeente gebouwd wordt en er anderzijds op gericht dat de gemeente uitgebreid wordt. De situatie van de hervormde gemeente te Ede en de zorgen die daarmee samenhangen, maken het niet ondenkbaar dat we de blik voortdurend naar binnen richten: wat hebben wij als gemeente nodig om te overleven. Dat is weliswaar een belangrijke vraag, maar het kan niet de enige vraag zijn als onze Heer en Heiland ons op pad zond om alle volken tot zijn leerlingen te maken (Mattheüs 28:18-20). Om tot missionaire verkondiging te komen is de hierboven genoemde verdieping onontbeerlijk. Verder is een fundamentele praktisch-theologische bezinning nodig op de vraag wat getuigen in de Edese context precies betekent. Tegelijkertijd is het van belang om ook concrete stappen, die her en der in de wijkgemeenten gezet zijn en worden, te ondersteunen, te evalueren en uit te bouwen. Een Bijbels kernwoord dat hier mee samenhangt is het woord 'verkondigen/prediken' (kerusso).

Volharden

De laatste V is die van volharden. Omdat de gemeente ten diepste een gemeenschap van mensen is die zich aan Christus verloren hebben, zijn er ook gebeurtenissen en ervaringen die niet planmatig gerealiseerd kunnen worden.

In de Griekse wereld werd volharding beschouwd als een deugd, die je je eigen kunt maken en ontwikkelen kunt. In het Bijbelse taalveld, met name in het Oude Testament, is volharding geen deugd, maar een relatiebegrip. Het wordt verbonden met wachten op God, de Here aankleven. Volharding is Bijbels gezien meer de blik gericht hebben op God, dan op de omgeving.

In het Nieuwe Testament staat voor volharden 'hupomenein'. 'Menein' als blijven en 'hupo' als eronder. Volharden is dus letterlijk eronder blijven, niet weglopen als de druk groot is en de tegenstand toeneemt. Hier heeft het begrip ook pastoraal gewicht: naast alle nadruk op vernieuwing zal er ook aandacht moeten zijn voor hen die alle energie moeten steken in het volharden.

Beleidsvoornemens

1. Het bevorderen van het inhoudelijk gesprek tussen wijkgemeenten onderling en binnen de Algemene Kerkenraad aan de hand van beleidsplannen van de onderscheiden wijkkerkenraden.
2. De verhouding centraal-decentraal zo snel mogelijk vaststellen aan de hand van de kerkorde, en eventuele keuzes (anders dan de kerkorde) vastleggen in de plaatselijke regeling. Na vaststelling van het beleidsplan dient een werkgroep hiermee direct aan de slag te gaan, omdat veel toekomstige beslissingen niet gemaakt kunnen worden zonder goede afspraken over deze kwestie.
3. Werken aan bijstelling van de beeldvorming over andere wijkgemeenten. Belangrijk hierbij is begrip te kweken voor liturgische en andere verschillen zonder dat het in mindering hoeft te komen op wederzijds respect en wederzijdse erkenning. Het samen belijden te leven uit het verzoeningswerk van Christus toegepast door de Heilige Geest is hierbij bepalend.
4. Organiseren van jaarlijkse bijeenkomsten voor ambtsdragers met bezinning en gesprek over een geloofsinhoudelijk, pastoraal of kerkelijk onderwerp.
5. Bevorderen van samenwerking tussen de wijkgemeenten door gezamenlijke activiteiten te ontwikkelen die verdieping van de persoonlijke vroomheid, van de kennis van de geloofsleer en het discipelschap bevorderen.
6. Bevorderen dat de hervormde gemeente vanuit haar roeping niet het isolement in eigen kerkelijke kring zoekt, maar breed participeert in het maatschappelijk leven van Ede.

2. Profiel van de gemeente

Ede is een middelgrote plaats in het westelijk deel van de Veluwe en de zuidelijke Gelderse Vallei. De kern heeft ca. 70.000 inwoners. In het verleden gaven de kunstzijdefabriek Enka en de kazernes van Defensie een sterke economische impuls aan het Veluwse dorp. Ondertussen is de Enka reeds gesloten en is het leger vertrokken uit Ede. Toch is Ede een groeiende kern met een toenemend spectrum aan economische activiteiten. Toerisme neemt daarbij een belangrijke plaats in.

In 2014 bedroeg het gemiddelde inkomen van de Edenaren € 12.900, landelijk was dat € 13.300. In de gemeenteraad van Ede nemen de christelijke partijen CDA, ChristenUnie en SGP in 2015 19 van de 39 de zetels in. In de gemeente Ede is er een keur aan christelijk onderwijs.

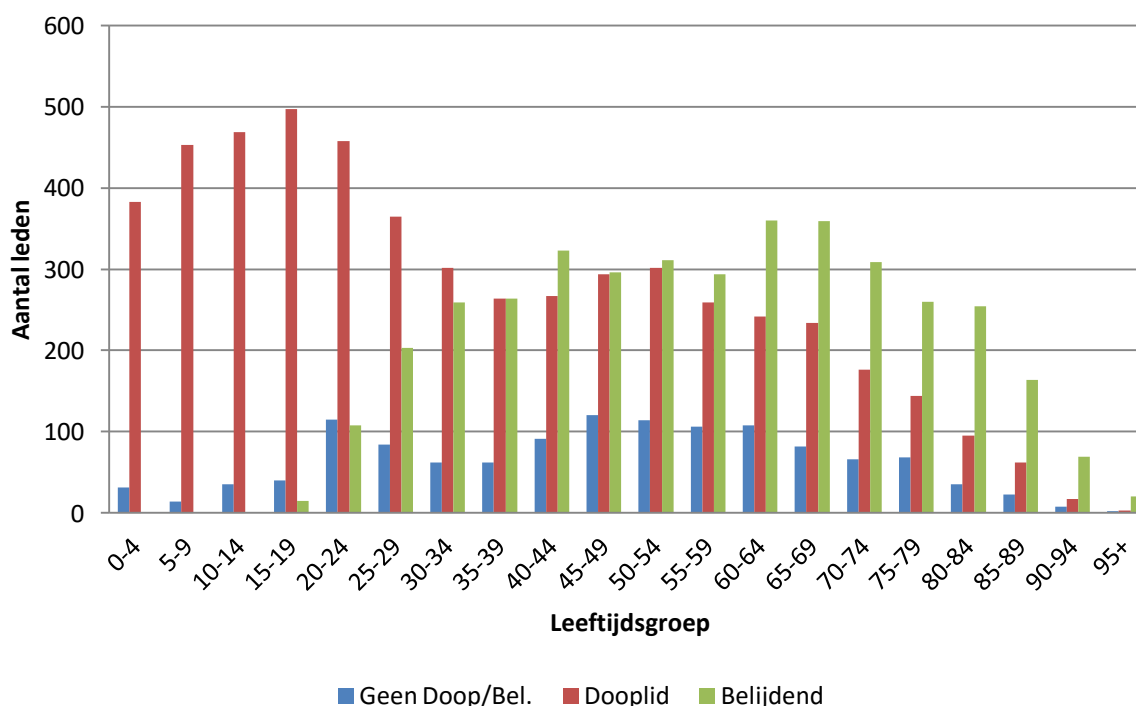
Stond er in 1900 één kerk in Ede, de Hervormde Oude Kerk, toen de eeuw verstreken was waren er twintig kerken bijgebouwd; van Gereformeerd tot Apostolisch en van Rooms Katholiek tot Evangelisch, totaal zo'n 30 kerkgenootschappen.

Gemeente met wijkgemeenten

De hervormde gemeente te Ede bestaat sinds 16 juni 2014 uit 6 wijkgemeenten. Daarnaast heeft verzorgingstehuis Bethanië een eigen pastor die werkt onder de verantwoordelijkheid van de kerkenraad van de Nieuwe Kerkgemeente.

De leeftijdsopbouw van de gemeente in 2015 is als volgt:

Geregistreeerde leden hervormde gemeente Ede

Het aantal jonge gezinnen is relatief hoog. Dat is goed zichtbaar tijdens de erediensden. Jaarlijks worden er ongeveer 65 kinderen gedoopt. Voor de doopouders is er in enkele

wijken een doopproject waarbij onderlinge ontmoeting en gesprek over geloofs- en opvoedingsvragen centraal staan.

De hervormde gemeente te Ede behoort tot de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) en omvat in 2014 zo'n 10.000 leden (ruim 5500 pastorale eenheden). Er zijn in de gemeente 3.906 belijdende leden aan het einde van 2014. We zien dat de betrokkenheid toeneemt. Nieuwbouw zorgt ervoor dat er per eind 2020 eenzelfde aantal pastorale eenheden in de gemeente is te verwachten en dat het aantal belijdende leden daarbinnen mogelijk toeneemt.

Juist de jongere generatie kenmerkt zich door openheid voor geloof en ja, ook voor de kerk. Daar liggen kansen: laten we ons realiseren dat we buitengewoon bevoorrecht zijn in Ede vergeleken met het landelijke beeld in de PKN. We beschikken over groeipotentie en het elan van jonge mensen!

Groei

Sociologisch en kerkelijk gezien is de samenstelling van onze gemeente heel divers. Sinds het toestaan van perforaties gaan wijkkerken steeds sterker het karakter krijgen van denominatieve gemeenten. Dat is een gegeven en de uitdaging is hoe wij als leden van die ene hervormde gemeente elkaar ruimte kunnen laten in de eigen wijkkerk en toch verbonden blijven in de Algemene Kerkenraad.

In een gemeente als Ede neemt de onkerkelijkheid toe en zoekt de kerkelijke gemeente naar haar plaats. De gemeente maakt deel uit van de gereformeerde stroming binnen de PKN. De Heilige Schrift is de enige bron en norm voor het kerkelijk leven. De gemeente weet zich gebonden aan de drie formulieren van enigheid. Binnen de Hervormde Gemeente Ede is sprake van pluriformiteit. Deze pluriformiteit maakt de onderlinge ontmoeting boeiend maar kan ook zorgen voor enige krampachtigheid, omdat er bij elke beslissing een zekere ontevredenheid zal zijn. In de hervormde gemeente Ede kiezen de wijkgemeenten zelf de inrichting van de eredienst. Het aandeel 'bewust betrokken' in de gemeente is relatief hoog, vooral van buiten de geografische wijkgemeenten ('geperforeerden' of meelevenden).

In de gemeente Ede komen ook andere kerkelijke gemeenten samen. Tweejaarlijks is er op centraal niveau een gesprek met andere gemeenten die eveneens tot de PKN behoren. In ordinantie 14 van de Kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland wordt het leven en werken van de kerk in oecumenisch perspectief beschreven. Daarmee wordt in het algemeen bedoeld dat het leven en werken van de kerk in de wereld in het teken staat van de roeping tot eenheid, getuigenis en dienst. De hervormde gemeente heeft weinig oecumenische traditie, zij het dat zij lid is van het COGG (Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte) en sinds 19 mei 2009 volledig lid is van de Raad van Kerken te Ede. De contacten van wijkgemeenten richten zich zowel op de andere hervormde wijkgemeenten als op andere kerken in de wijk.

3. Vorming en toerusting

De hervormde gemeente is geroepen een lerende gemeenschap te zijn.

De primaire verantwoordelijkheid voor vorming en toerusting ligt bij de wijkgemeenten en -kerkenraden. De meeste wijken hebben hier een ambtsdrager voor benoemd en een toerustingscommissie aangesteld die dit werk begeleidt en organiseert. De Algemene Kerkenraad ziet in dezen een wijkoverstijgende taak in coördinatie en samenwerking. Hij initieert daartoe een overleg tussen de betreffende ambtsdragers analoog aan het CEB en het jeugdwerk.

De Algemene Kerkenraad onderscheidt in vorming en toerusting twee doelgroepen: die van de gemeente(leden) en die van ambtsdragers en medewerkers.

Gemeente

De gemeente wordt gevormd en onderwezen middels de verkonding. Traditioneel wordt de tweedekerkdienst gezien als leerdienst. De uitvoering van deze leer- en toerustingdiensten berust bij het ministerie van predikanten. De Algemene Kerkenraad verwacht dat hij hier adequaat en efficiënt in handelt. Tijdens regulier overleg tussen het moderamen van de Algemene Kerkenraad en het ministerie zal dit besproken worden.

De Algemene Kerkenraad wil in deze beleidsperiode het gesprek in de (wijk)gemeenten voeren over de invulling en afstemming van de middag-/avonddiensten.

Naast toerusting op wijkniveau zijn er ook (wijk-)activiteiten die breed toegankelijk zijn. De Algemene Kerkenraad bevordert dit. Om doublure en omissie te voorkomen is enige coördinatie nodig. Dit kan in het al eerder genoemde centrale overleg plaatsvinden. In principe zijn deze activiteiten kostendekkend, maar indien nodig zal het College van Kerkrentmeesters middelen beschikbaar stellen.

Ambtsdragers en medewerkers

Ambtsdragers en kerkelijke vrijwilligers dienen voor hun taak toegerust te worden. Er is veel en goed materiaal beschikbaar via landelijke organisaties. De Algemene Kerkenraad stimuleert deelname aan deze vormen van toerusting. Eventuele kosten worden vergoed.

Daarnaast organiseert de Algemene Kerkenraad ambtsdragersvergaderingen over relevante thema's (dat zou kunnen worden aangegeven door bijv. CEB of Vorming en Toerusting, maar ook is te denken aan inhoudelijke gesprekken over identiteit van en variatie binnen de gemeente naar Schrift en belijdenis). Deze vergadering(en) zijn bovendien goed voor de ontmoeting tussen en teamvorming van ambtsdragers en wijkkerkenraden.

Beleidsvoornemens

1. Stimuleren van leer- en toerustingdiensten.
2. Het gesprek in en met (wijk)gemeenten voeren over de invulling en afstemming van de middag-/avonddiensten.
3. Stimuleren van breed toegankelijke (wijkoverstijgende) thematische toerusting activiteiten.
4. Stimuleren van deelname aan toerustingactiviteiten voor ambtsdragers en vrijwilligers.
5. Revitaliseren van ambtsdragersvergaderingen aan de hand van relevante thema's met o.m. als doel dat wijkkerkenraden van elkaar leren.

4. Pastoraat

Pastoraat is primair een zaak van de wijkgemeenten en deze zijn dan ook in eerste instantie verantwoordelijk voor het organiseren van professioneel beleid. De Algemene Kerkenraad stimuleert wijkkerkenraden een visie op het pastoraat te ontwikkelen.

De wijkkerkenraden kunnen zelf prioriteiten stellen ten aanzien van de taken van de predikant bij wezenlijke elementen als gemeenteopbouw, zondagse eredienst en crisispastoraat. Daarnaast dienen wijkkerkenraden zelf te overwegen hoe de taakbelasting van de predikant hanteerbaar kan blijven. Daartoe houden ze o.a. jaargesprekken met de predikant over taakinfilling, –belasting en inzet van gemeenteleden in het pastoraat.

Beleidsvoornemens:

1. De Algemene Kerkenraad stimuleert de wijkkerkenraden tot het ontwikkelen van een visie op het pastoraat.
2. Streven naar uitbreiding van het aantal uren voor pastorale ondersteuning met kerkelijk werkers.

5. Diaconaat

Het diaconale beleid van onze gemeente is door het College van Diakenen vastgelegd in een eigen Diaconaal Beleidsplan voor de periode 2013-2016, waar hier naar verwezen wordt.

Het onderstaande gaat in op het diaconaat in onze gemeente op centraal niveau aan de hand van de metafoor van de wijnstok en de 4 V's die de visie op het beleid in onze gemeente dragen: *verdiepen, verbinden, verkondigen en volharden*. De metafoor van de wijnstok als vruchtdrager verwijst ook naar het grote gebod van de liefde dat de Here Jezus ons heeft gegeven: God liefhebben bovenal en de naaste liefhebben als jezelf. En met name dit liefhebben vormt een directe *verbinding* van het diaconaat naar zowel onze God als onze naaste.

Diaconaat betekent dienstbetoon en wel te verstaan in de Bijbelse begrippen van barmhartigheid en sociale gerechtigheid. Onze Kerkorde, Ordinantie 8-3-3 zegt:

'De diaconale zorg in de gemeente en in haar omgeving krijgt gestalte in het leven van de leden van de gemeente, die worden opgewekt tot onderling dienstbetoon, tot voorbeden en tot de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid in de wereld, als ook in de arbeid die door en onder leiding van de diakenen wordt verricht.'

Dit dienstbetoon wordt vanaf 2015 steeds actueler. Er is sprake van een terugtrekkende overheid. Taken worden overgeheveld naar gemeentelijk (lokaal) beleid en daarop wordt een forse bezuiniging toegepast. Het gevolg daarvan zal zeker inhouden dat gemeenteleden en buurtbewoners minder snel praktische hulp en/of financiële steun zullen krijgen. Daarnaast is er dringend hulp nodig voor de groeiende stroom vluchtelingen naar ons land.

Het 'opgewekt tot onderling dienstbetoon' zal de komende jaren ongetwijfeld een nieuwe en grotere invulling krijgen dan de afgelopen decennia. Door de *verbinding* met de naaste te zoeken en waar nodig bereid te zijn tot dienstbetoon, hopen en bidden we dat het *vrucht dragen* door de daden zichtbaar kan worden!

Het diaconaat zien wij dus nadrukkelijk als *vrucht dragen aan een levende wijnstok*, dus uit een levend geloof. Als 'werken der dankbaarheid' met de woorden van de Heidelbergse Catechismus. Jakobus 2:26 concludeert: 'Want zoals het lichaam zonder geest dood is, zo is ook het geloof zonder de werken dood.'

Een levende gemeente moet dus ook aan haar diaconale instelling en uitvoeringspraktijk herkenbaar zijn. Daar ligt ook voor de *Woordverkondiging* in de gemeente een belangrijke opdracht, die niet alleen beperkt moet zijn tot de Diaconale zondag eens per jaar. De diaconie zal daarnaast ook andere wegen tot vorming en bewustwording in de gemeente zoeken om hieraan vorm te geven. Zoals een *wijnstok* met daarin *verbonden* verschillende *wijnranken* vrucht draagt, draagt niet alleen de christelijke (wijk)gemeente als collectief vrucht, maar dragen ook de individuele gemeenteleden vrucht. Ook deze notie ligt vast in onze Kerkorde. Diaconaat is niet primair een taak van de diakenen maar van alle gemeenteleden persoonlijk! Diakenen zijn geroepen daarin voor te gaan en leiding te geven en ook de gemeente hiervan bewust te maken.

Het diaconaat moet wortelen en groeien en zich *verdiepen* in goede grond, en wel in het geloof in het vleesgeworden Woord, Jezus Christus. Hierin onderscheidt het diaconaat zich van algemene medemenselijkheid. Dit uitgangspunt stelt ook eisen en voorwaarden aan de kanalen die bij het diaconaat gebruikt worden om het dienstbetoon daadwerkelijk vorm te geven. De hulp en zorg moet eigenlijk altijd, als die mogelijkheden er zijn, zichtbaar en

hoorbaar gebeuren in naam van Jezus Christus, overigens zonder uitsluiting van hulp vragende mensen op grond van geloof, politieke overtuiging, of welke grond dan ook. Daarom zal ons diaconaat wereldwijd zich *verbonden* weten aan en vooral gebruik willen maken van kerken en christelijke organisaties aldaar als counterpart. Dit uitgangspunt mag echter nooit reden zijn om in geval van noodhulp niet mee te willen of kunnen doen als deze kerken en christelijke organisaties daar wellicht niet zijn. Hierin mag het *volharden* en trouw zijn ook tot uitdrukking komen. *Verdiepen* betekent overigens bij projecten 'ver weg' dat er goede vormen van communicatie en informatie gekozen moeten worden. Daardoor kunnen inzicht en persoonlijke betrokkenheid van diakenen en gemeenteleden verhoogd worden.

Wortelen in het geloof betekent ook dat diakenen (en gemeenteleden) hun dienstbetoon kunnen en mogen doen met het *verkondigen* van 'troostvolle woorden uit de Schrift', volgens het bevestigingsformulier voor diakenen. Dat stelt ook eisen: de eerste diakenen in Jeruzalem waren mannen 'vol van de Heilige Geest en van wijsheid, van wie men een goed getuigenis geeft'. Laat dat ook het criterium zijn bij de verkiezing van diakenen nu. Daarna is het belangrijk om de mogelijkheden en kwaliteiten van diakenen in woord en daad te vergroten door vorming en toerusting.

De verschillende *wijnranken* zijn *verbonden* in de *wijnstok*. Er worden zelfs wijnranken van een ander ras geënt op een *wijnstok*. Als het goed is dragen dan toch alle ranken *vrucht*. Hierin ligt ook voor het diaconaat een opdracht, en gelukkig mag ook vaak, ook op hogere niveaus in onze kerk en buiten onze kerkelijke gemeente, geconstateerd worden dat dat zo is. Juist het diaconaat blijkt in de praktijk van het gemeentelieven heel geschikt om *verbindend* te zijn tussen mensen en diaconieën, en, weliswaar afkomstig uit verschillende kerken en geloofsbeleving en achtergrond, toch heel praktisch samen te kunnen werken. Dat kan en mag zeker ook breder gelden tussen samenleving en kerk. Dat mag gelukkig ook in ons diaconale werk breed in onze gemeente zo ervaren worden.

Om goede vruchten te kunnen dragen is er ook onderhoud nodig aan de wijnstok met zijn ranken. *Snoeien* om te bloeien. En ook het *krenten*: de druiventrossen dunnen om grotere, mooiere druiven te krijgen. Hierbij mogen we ook denken aan het begrip duurzaamheid als goed beheer van de schepping. Het diaconaat kent in onze gemeente gelukkig een veelheid aan verschillende activiteiten. Daar moeten we goed voor zorgen en ook zuinig op zijn. Maar voor een duurzame voortzetting kan het nodig zijn bepaalde activiteiten te snoeien of te dunnen ten behoeve van andere. Dat vraagt ook om een vinger aan de pols van de wereld waarin wij als kerkelijke gemeente leven.

Het bovenstaande geeft een groot aantal beleidsvoornemens, die in detail weer gegeven zijn in het Beleidsplan van de Diaconie. De Algemene Kerkenraad reikt het College van Diakenen en de wijkraden van diakenen aan om in hun werk vooral aandacht te geven aan de volgende zaken.

Beleidsvoornemens:

1. Aandacht geven aan en actief zoeken naar mensen die in het gedrang komen bij de terugtrekkende overheid en alle wijzigingen in de zorg (WMO, Zorgverzekeringswet, e.a.). Waar mogelijk financieel en met raad en daad bijstaan.

2. Aandacht geven aan en actief zoeken naar mogelijkheden om ook in Ede concrete hulp voor vluchtelingen te organiseren, waar mogelijk in samenwerking met andere kerken en seculiere organisaties.
3. Vorming en toerusting van diakenen maar niet minder de gemeenteleden, op het gebied van geestelijke toerusting maar ook heel praktische kennis van zorg- en ondersteuningsregelingen bij de overheid en bij schuldhulp-begeleiding.
4. Duurzaam beheer van gelden en landerijen waarbij naast een goede opbrengst ook een verantwoorde belegging naar risico en naar gebruik nagestreefd wordt.
5. Aandacht voor voldoende liquide middelen en verdere terugdringing van het begrote nadelig saldo in de begroting en rekening om ook op termijn nog voldoende middelen te kunnen aanwenden. Dit betekent het verder terugbrengen van het jaarlijks tekort van € 40.000,- naar € 25.000,-.

6. Missionaire roeping

Onder missionaire roeping van de gemeente verstaan we de actieve betrokkenheid van de christelijke gemeente in de samenleving. De missionaire roeping gestalte geven is een van de kernpunten van het beleid.

In beleidsplanperiode 2016-2020 staan twee onderwerpen centraal. In de eerste plaats de bewustmaking en toerusting van gemeenteleden. Een gemeente is immers pas missionair, draagt vruchten, als de eigen leden zelf getuigen zijn van Jezus Christus. De tweede focus is het vergroten van de actieve betrokkenheid van de hervormde gemeente Ede in de samenleving door het leggen van verbindingen met lokale initiatieven, maatschappelijke organisaties, de overheid en andere geloofsgemeenschappen.

Verkondigen en verdiepen

Missionair-zijn is niet de taak van een evangelisatiecommissie, maar een verantwoordelijkheid van de hele gemeente. Bewustmaking en toerusting van gemeenteleden is dan ook een centraal thema in deze beleidsperiode. Zij vinden plaats door in prediking en activiteiten hier aandacht aan te geven.

Verbinden

Naast toerusting van gemeenteleden, wil de hervormde gemeente Ede ook zichtbaar zijn in de lokale samenleving. Bewust treedt zij naar buiten. De primaire verantwoordelijkheid ligt bij wijkgemeenten. Iedere wijkgemeente heeft een missionair ouderling, die tevens zitting neemt in het Centraal Evangelisatie Beraad (CEB). De Algemene Kerkenraad, hierbij ondersteund door het CEB, heeft een stimulerende en faciliterende rol en coördineert activiteiten die wijkoverstijgend zijn.

Wijkgemeenten participeren in samenwerkingsverbanden en werken samen met lokale initiatieven, maatschappelijke organisaties en de burgerlijke overheid. Onder andere in nieuwbouwprojecten, zoals Kernhem, Enka en de Kazerneterreinen dienen zich nieuwe mogelijkheden aan. Op plekken waar de kerk niet of onvoldoende zichtbaar is, geven wijkgemeenten de kerk een gezicht en zoeken naar nieuwe vormen van kerk-zijn.

In de praktijk blijkt er veel samenhang te zijn tussen missionair werk en diaconaat, zeker met de invoering van de WMO waar nieuwe uitdagingen ontstaan. Daarom bevordert de Algemene Kerkenraad de relatie met en het overleg tussen het College van Diakenen en het CEB. Daarnaast is er een verbinding tussen missionair werk en (bijzonder) pastoraat gericht op de vele mensen die wel ingeschreven staan maar weinig tot geen kerkelijke binding hebben.

Ook de samenwerking met andere geloofsgemeenschappen wordt gestimuleerd. De hervormde gemeente is actief in de Raad van Kerken, het Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte het maandelijks Voorgangersgebed. Er ligt een flinke uitdaging voor de hervormde gemeente. De Algemene Kerkenraad acht professionele ondersteuning (bijvoorbeeld vanuit de IZB) noodzakelijk.

Beleidsvoornemens

1. In samenwerking met de IZB wordt onderzoek verricht in de wijkgemeenten. Dit resulteert in een missionair werkplan aan de Algemene Kerkenraad.
2. Het CEB stelt een operationeel werkplan op voor de periode die dit beleidsplan beslaat.

3. De voorzitter van het CEB kan als adviseur de vergaderingen van de Algemene Kerkenraad bijwonen.
4. Om een en ander financieel mogelijk te maken, wordt vier keer per jaar in de kerkdiensten voor het missionaire werk gecollecteerd. Van de opbrengst van deze inzameling is de helft van de betreffende wijkkerk bestemd voor het missionaire werk in de eigen wijk. De andere helft is bestemd voor het CEB.
5. Daarnaast wordt missionair werk op projectbasis, zoals vermeld in beleidsvoornemen 1 (getermineerd) ingevuld en gefinancierd. De Algemene Kerkenraad creëert hiervoor samen met het College van Kerkrentmeesters en de gemeente origineel en innovatief (extra) financiële ruimte. Een werkgroep zal dit initiëren en begeleiden.

7. Zending

Als kerkelijke gemeente hebben we oog en hart voor verkondiging van het evangelie in Nederland en wereldwijd. Vanuit verschillende wijkgemeenten zijn recent gemeenteleden uitgezonden als zendingswerkers, doorgaans verbonden aan organisaties als de Gereformeerde Zendingsbond (GZB) en Inwendige Zendingsbond (IZB). Met deze werkers in de wereldwijde wijngaard weten we ons als hervormde gemeente verbonden. Deze verbinding geven we gestalte door middel van gebed, Pinkstergroet, maar ook financieel. Om zendingswerkers te helpen volharden in hun taak, maar ook tot verdieping van ons geloof.

Vanuit de Algemene Kerkenraad is een zendingscommissie ingesteld. In principe bestaat deze commissie uit 2 leden per wijkgemeente, en uit een bestuur van 4 leden. De leden van de Zendingscommissie worden op voordracht van de wijkkerkenraden benoemd door de Algemene Kerkenraad, terwijl een predikant van de wijkgemeente als adviseur optreedt. De afgelopen jaren blijkt deze samenstelling echter moeilijk haalbaar. Er dient daarom nagedacht te worden over een optimale structuur qua samenstelling van deze commissie.

Uiteraard kan de samenstelling niet los worden gezien van de taken van de Zendingscommissie. Deze zijn in het verleden als volgt geformuleerd:

- De commissie draagt zorg voor geldinzameling t.b.v. GZB en IZB en adviseert over de bestemming van de opbrengst van de collecte "Zending in eigen gemeente", waardoor gemeenteleden die in binnen - of buitenland willen evangeliseren in woord en daad financieel kunnen worden ondersteund. In 2005 is gestart met het programma 'Deelgenoten'. Ieder kwartaal worden de zendingsbussen bestemd voor een van te voren bepaald doel. Door de doelen concreet te maken wordt de betrokkenheid van de gemeente vergroot.
- De commissie organiseert zendingsavonden, vaak in samenwerking met een Thuisfrontcommissie (TFC) waar de zendingswerker mee verbonden is gedurende de uitzendingperiode, en voert een aantal jaarlijks terugkerende taken uit, zoals verkoop van de GZB-dagboeken, ledenacties GZB & IZB, Pinkstergroet en het verzorgen van folders voor de collecten.

Het is echter goed om opnieuw over deze taken na te denken. Wellicht zijn sommige taken aan herziening toe of zijn er nieuwe activiteiten die aandacht vragen. Daarnaast is het van belang, dat de wijkkerkenraden eveneens beleid op zending ontwikkelen.

Beleidsvoornemens

1. Herformuleren van taken en samenstelling van de Zendingscommissie.
2. De wijkkerkenraden stimuleren Zending in hun beleidsplan op te nemen.

8. Jeugdwerk

In de hervormde wijkgemeenten in Ede vinden veel jeugdwerkactiviteiten plaats met veel deelnemers.

De Algemene Kerkenraad heeft in 2009 een jeugdouderling aangesteld die het jeugdwerk vertegenwoordigt in de Algemene Kerkenraad en contactpersoon is naar het ministerie van predikanten en het College van Kerkrentmeesters. Deze 'boventallige' jeugdouderling heeft de volgende taken:

- Centraal aanspreekpunt voor afstemming tussen jeugdouderlingen en voor uitwisseling van kennis en ervaring;
- Coördinatie en uitwerking van jeugdwerkbeleid als het zaken betreft die beter centraal kunnen worden opgepakt;
- Coördinatie van financiële zaken;
- Naar behoefte ondersteuning en advisering van (nieuwe) jeugdambtsdragers;
- Organisatie van centrale (toerustings-)activiteiten.

Beleidsvoornemens

Denkend vanuit de vier V's zijn voor de periode 2016-2020 de volgende beleidsvoornemens geformuleerd:

1. Meer aandacht voor toerusting van jeugdambtsdragers/jeugdleiding, bijvoorbeeld m.b.t. jongerenpastoraat en op het gebied van Vertrouwd en Veilig Jeugdwerk (zie Hfst. 16). Op deze terreinen waar mogelijk centraal beleid ontwikkelen.
2. Het tot stand brengen van een goede balans tussen geloofsinhoud en gezelligheidsaspect van jeugdwerk
3. Opzetten van een structuur voor professionele ondersteuning m.b.t. jeugdproblematiek (bijv. professionals vanuit hervormd Ede; HGJB; gemeenteleden met expertise samenbrengen in een Jeugdwerk Advies Team).
4. Gezamenlijke toerustingavonden voor jeugdleiding Ede-breed voortzetten; Organiseren van verbindende activiteiten (bijv. Thema-avonden voor jongeren, volleybaltoernooi voor jeugd vanuit verschillende wijken en kerken).

Hierbij kan gedacht worden aan de volgende aandachtsvelden:

- Jongeren toerusten om ook in een niet-gelovige omgeving Christen te zijn (bijv. op gebied van levensstijl of hoe jongeren te stimuleren om vrienden mee te nemen naar club/JV)
- Jongeren een 'thuis'/veilige omgeving bieden in de gemeente, zodat ze als groep elkaar kunnen vasthouden en helpen bij moeilijke omstandigheden in de maatschappij.
- Volharden in het benaderen/uitnodigen van kinderen/jongeren voor jeugdwerkactiviteiten; hierbij extra aandacht voor tieners en 16+.
- Volharding in het benaderen/vinden van voldoende, gemotiveerde mensen voor het jeugdwerk en de mensen die betrokken zijn ook gemotiveerd te houden. Hierbij is belangrijk dat het jeugdwerk in de wijken een duidelijke verbinding heeft met de gemeente zodat jeugdwerkers zich ook gedragen weten door de gemeente.

9. School en kerk

School en kerk vervullen beide een belangrijke functie in de wijk. Beide zijn voor veel mensen een plek van ontmoeting, en beide hebben een belangrijke taak in het vormen van mensen. De school vanuit maatschappelijk oogpunt, de kerk vanuit Gods heilrijk evangelie.

De kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland beschrijft in ordinantie 9. 7 de relatie tussen kerkelijke gemeente en scholen. Aan deze relatie wordt op verschillende manieren vorm gegeven, afhankelijk van bijv. het soort school (openbaar of christelijk onderwijs) of het aantal kinderen in een wijkgemeente dat in de wijk op school zit.

Historisch en statutair is er een sterke band met de hervormde scholen in Ede. Gezamenlijk mogen we ons verantwoordelijk weten voor christelijk onderwijs. In een samenleving, waarin de Bijbelse normen en waarden steeds meer onder druk komen te staan, wordt deze verantwoordelijkheid steeds belangrijker. Behoud van de christelijke identiteit van de vereniging en de bijbehorende scholen is van wezenlijk belang voor haar bestaansrecht. De hervormde scholenvereniging en onze hervormde gemeente hebben samen de taak zich voor dit doel in te zetten.

Beleidsvoornemens:

1. Contacten onderhouden en opbouwen met scholen in Ede.
2. Jaarlijkse gesprekken met het bestuur van de Hervormde Scholen blijven houden.
3. Gezin – School – en Kerkdiensten blijven organiseren. Dit vergt ook afstemming tussen de wijkgemeenten en de verschillende Hervormde en CNS scholen in de wijk.

10. Predikanten en kerkelijk werkers: samenwerking en taken

Collegiale samenwerking tussen predikanten

Teamvorming van predikanten en kerkelijk werkers staat al enige jaren op de agenda van de landelijke kerk en plaatselijke gemeenten. Deels is deze aandacht te verklaren vanuit financiële overwegingen, deels vanuit overtuiging (samenwerken heeft een meerwaarde).

Als het gaat over samenwerking van predikanten en kerkelijk werkers zijn er verschillende vormen van samenwerking te onderscheiden.

Binnen Ede heeft het ministerie van predikanten vooral het karakter van een overleggroep met af en toe trekken van een projectgroep. De status van het ministerie en de verhouding AK/ministerie zijn niet geformaliseerd.

Taakbelasting predikanten

Hoewel taakbelastingbeleid klinkt als een vrij ambtelijk begrip, vraagt het thema voor predikanten zeker aandacht.

Dit betekent, dat de kerk het haar predikanten naar menselijke maatstaven mogelijk moet maken om het werk gezond en in evenwicht te verrichten. Dit heeft structurele aspecten maar ook human resource aspecten. Een structureel aspect is de berekening van de formatie van pastorale ondersteuning van predikanten in wijkgemeenten.

Toedelingsmodellen

Voor het berekenen van de formatie bestaan binnen PKN-gemeenten verschillende toedelingsmodellen. Hoe we dit gaan toepassen in onze gemeente moet een nadere keuze worden gemaakt.

Formatie van predikant en kerkelijk werker

De formatie van een wijkgemeente kan groter worden dan 1,0 fte predikantsequivalent. Dit wordt doorgaans ingevuld met een parttime kerkelijk werker die nauw samenwerkt met de betreffende wijkpredikant. Inzet van twee professionele pastorale krachten kan echter vragen om een flexibel inzetten van beschikbare formatie, bijvoorbeeld een 0.7 fte predikant aangevuld met 0.7 fte kerkelijk werker in plaats van 1,0 fte predikant en 0,3 fte kerkelijk werker. Dit sluit aan bij het in hoofdstuk vier geformuleerde uitgangspunt dat wijkkerkenraden zelf prioriteiten kunnen stellen ten aanzien van de taken van de predikant bij wezenlijke elementen als gemeenteopbouw, zondagse eredienst en crisispastoraat. In de appendix is dit als voorbeeld uitgewerkt.

Jaargesprekken

Wat het human resource aspect betreft, is het belangrijk dat wijkkerkenraden aandacht hebben voor taakbelasting van hun wijkpredikant en eventuele kerkelijk werker(s). Zij houden daarom o.a. jaargesprekken met de predikant over taakinfilling, –belasting en inzet van gemeenteleden in het pastoraat.

Beleidsvoornemens

1. Het definiëren en beleidsmatig vaststellen van de gewenste situatie met betrekking tot de collegiale samenwerking:
  - a. door middel van het vastleggen van visie en doel van de samenwerking (hiertoe geeft het ministerie een voorzet);
  - b. door overleg tussen wijkkerkenraden, AK en predikanten (en kerkelijk werkers).

2. Het definiëren en beleidsmatig vaststellen van de gewenste situatie met betrekking tot de verhouding AK/ministerie.
3. Besluiten over een toedelingsmodel voor predikantsequivalenten per wijkgemeente in 2016.
4. Wijkgemeenten zelf laten beslissen over invulling van de berekende formatie per wijkgemeente met als uitgangspunt één predikant per wijkgemeente. Hiervan kan worden afgeweken, indien daartoe gegronde redenen zijn. Hierbij geldt de randvoorwaarde, dat de woonlasten van één fulltime predikant niet worden overschreden.

11. Roulatieschema

Het roulatieschema in hervormd Ede, waarin de wijkpredikanten naast de diensten in de eigen wijkgemeente geregeld voorgaan in de andere wijkgemeenten, staat om verschillende redenen onder druk. Sommige wijkkerkenraden hebben bijvoorbeeld al nadrukkelijk de wens te kennen gegeven de eigen wijkpredikant vaker te laten voorgaan in de eigen wijkgemeente. Maar ook praktisch is het centraal samenstellen van een dergelijk rooster niet eenvoudig.

Anderzijds heeft het roulatieschema een praktisch nut (ontlasting van de werkdruk van de predikant), een opbouwende functie (predikanten leggen eigen accenten) en een symbolische functie (zichtbaar teken van de eenheid van de hervormde gemeente). Dit laatste krijgt zelfs een extra dimensie wanneer predikanten gezamenlijk thema's uitwerken, zoals bijv. is gebeurd met de zogenaamde 3D diensten. In de praktijk roept dit wel weer vragen op rond afstemming en overleg.

Voor de verbinding tussen de wijkgemeenten is het roulatiesysteem belangrijk. Daar komt bij dat veel gemeenteleden het verrijkend vinden om andere accenten te horen. Echter alleen het roulatieschema handhaven is niet genoeg voor verbindingen tussen wijken. Dit dient ook op andere manieren gestalte te krijgen.

Beleidsvoornemen:

1. De gewenste situatie met betrekking tot het roulatieschema definiëren, beleidsmatig vaststellen, en uitvoeren. Vanuit het ministerie van predikanten zal hiertoe een voorzet gegeven worden. De wijkkerkenraden worden hierover gehoord.

12. Vermogensrechtelijke aangelegenheden

De zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden berust bij de Algemene Kerkenraad. Voor zover niet van diaconale aard, vertrouwt de Algemene Kerkenraad de verzorging van de vermogensrechtelijke aangelegenheden toe aan het College van Kerkrentmeesters. De taak van het college wordt in de PKN-kerkorde omschreven in Ordinantie 11, artikel 2, lid 7. Hier wordt de taak samengevat tot drie rubrieken, waaraan hieronder een paragraaf wordt gewijd:

- Centraal-decentraal;
- Gebouwen;
- Financiën.

In overeenstemming met ordinantie 11.4.3 van de kerkorde kent de plaatselijke regeling de bepaling 4.1.6, dat het College van Kerkrentmeesters de volgende taken aan de wijkraden van kerkrentmeesters heeft toevertrouwd:

- het beheer van de wijkkas;
- het onderhoud en beheer van roerende zaken van de kerkelijke gebouwen, behorend bij de wijkgemeente;
- het beheer en klein onderhoud van de onroerende zaken, in gebruik bij de wijkgemeente.

Daarnaast kennen we de praktijk, dat werving en selectie van kosters, beheerders en organisten, eveneens aan de wijkraden is gedelegeerd, in overleg met de wijkkerkenraden (de benoeming geschiedt door de wijkkerkenraad en de aanstelling door het College van Kerkrentmeesters).

Na gewenning aan deze werkwijze zijn de wijken vertrouwd geraakt met het in eigen beheer voeren van de wijkkas. De inkomsten van de wijken bestaan uit giften en de collectegaven in de offerblokken bij de uitgangen van de kerkgebouwen. De verwerking van de ontvangsten uit de offerblokken gebeurt centraal, de besteding decentraal.

Het is niet ondenkbaar dat wijkkassen de komende jaren belangrijker worden en dat de verschillende wijken een zelfstandiger koers zullen varen waar het activiteiten betreft. De Algemene Kerkenraad en het College van Kerkrentmeesters zijn zich hiervan bewust. Door een verder toevertrouwen van taken en verantwoordelijkheden aan wijk(kerken)raden kunnen wijkgemeenten financieel verder uiteen groeien. Het College van Kerkrentmeesters stelt zich tot doel over de vraag centraal-decentraal uiterlijk 31 december 2016 een advies uit te brengen aan de Algemene Kerkenraad. Daarvoor is nodig dat het college eerst een goed overzicht krijgt welke financiële stromen centraal gaan en welke via de wijkkassen. Ook de bestemming van legaten en giften vraagt om nadere beleidsvorming. Het college zal de wijkraden houden aan de verplichting tot tijdige jaarlijkse rapportage over geworven en uitgegeven gelden via de wijkkas. Tot het uit te brengen advies behoort een bezinning op te financieren zaken die volstreekte solidariteit van de zes wijkgemeenten vooronderstellen en zaken waarbij de eigenheid van de wijken tot hun recht mogen komen. Daartoe behoort ook de vraag met welk toedelingsmodel van centrale middelen die eigenheid wordt gediend met behoud van motivatie om ruimhartig bij te dragen aan de centraal aangestuurde geldwerving, zoals de actie kerkbalans.

Beleidsvoornemens

1. Houden van wijkgemeenten aan tijdige en volledig jaarlijkse rapportage over wijkkassen en beleidsvorming ten aanzien van legaten en giften.
2. Uitbrengen van advies over optimaal centraal-decentraal beleid en toedelingmodel van centrale middelen naar wijkgemeenten uiterlijk 31 december 2016.

Gebouwen

-

Pastorieën

In 2013 heeft het College van Kerkrentmeester het pastoriebeleid van 2006 geëvalueerd en herzien. Het door de Algemene Kerkenraad bekrachtigde beleid is nu:

- Predikanten krijgen niet langer de keuze voorgelegd of ze in de pastorie willen wonen of een eigen woning willen bewonen. De hervormde gemeente Ede houdt de procedures aan zoals beschreven in de PKN-regelingen;
- Voor alle onkostenvergoedingen zal het vergoedingensysteem uit de PKN-regelingen ongewijzigd worden gevolgd;
- Vrijkomende pastorieën met een waarde van meer dan € 350.000 worden niet langer per definitie verkocht, maar per geval wordt bekeken of een pastorie aangehouden moet worden.

Kerkgebouwen

Vier van de zes wijkgemeenten hebben een eigen goed onderhouden kerkgebouw. Het interieur van de kerkzaal van de Sionkerk behoeft aandacht. Daaraan zijn sinds de bouw, meer dan 50 jaar geleden, weinig kosten besteed. Op basis van het onderhoudsplan wordt in de beleidsperiode 2016-2010 een nieuw dak voorzien. Met de wijkgemeente Kleopas wil het college – bij wijze van brainstorming – het gesprek aangaan over de gewenste voorzieningen voor deze gemeente. Hieraan voorafgaand moet een beleid worden ontwikkeld met betrekking tot de besteding van middelen in de keuze tussen personele bezetting of gebouwen.

Het wordt actueel om beleid te vormen ten aanzien van kerk-TV, de mogelijkheid om niet alleen kerkdiensten te beluisteren, maar de dienst ook visueel mee te beleven. Nu is er wel overleg tussen wijkraden, maar er is nog geen sprake van standaardisatie en een gemeenschappelijke, dus goedkopere inkoop.

Energieverbruik gebouwen

Op het gebied van energiebesparing heeft de hervormde gemeente een grote slag gemaakt. Dit is bereikt door deskundig inmeten van alle gebouwen, bouwkundige aanpassingen, het aanpassen van stookgedrag en inkoop van (groene) energie. Op de 'Groene kerkendag' heeft de voorzitter van de technische commissie op uitnodiging een voordracht verzorgd, omdat hervormd Ede een 'voorbeeldgemeente' is.

Duurzaamheid

Bij het kiezen uit alternatieve ontwerpen, constructies en installaties wegen aspecten van duurzaamheid zwaar, wel beseffend dat dit doorgaans kostenconsequenties heeft. Er wordt

voor gewaakt om budgetten zo dwingend (krap) te maken dat de verleiding kan ontstaan om met de norm van duurzaamheid de hand te lichten.

Beleidsvoornemens

1. Onderzoek naar de criteria op grond waarvan we overgaan tot opwaardering van gebouwen.
2. Brainstorming van het College van Kerkrentmeesters met de wijkgemeente Kleopas over toekomstige voorzieningen, in de lopende beleidsperiode 2016-2020.
3. Financiële beleidsvorming ten aanzien van kerk-TV.

Financiën

Na het terugbrengen van het aantal wijkgemeenten van acht naar zes is de meerjarenprognose geruststellend voor het evenwicht tussen de lasten en baten in de beleidsperiode 2016-2020. De Algemene Kerkenraad rekt met vertrouwen tenminste op handhaving van het huidige aantal wijken, preekplaatsen, predikanten en kerkelijk werkers.

Kerkelijk Bureau

De verplaatsing van het kerkelijk bureau naar Rehoboth heeft geleid tot een verbeterd kostenplaatje. Door het meer en efficiënt inzetten van vrijwilligers in plaats van betaalde krachten heeft het College van Kerkrentmeesters een blijvende kostenbesparing weten te realiseren, zonder in te leveren op de kwaliteit van het werk. In de achterliggende periode is een begin gemaakt met een efficiencyslag. Daarvoor zijn procesbeschrijvingen gemaakt, aan de uitvoering waarvan wordt gewerkt.

Stimulering van samenwerking wijkgemeenten in projecten

De Algemene Kerkenraad stelt zich tot doel – bij voldoende inkomsten – om jaarlijks een percentage van de inkomsten te besteden aan een of meer aan te geven projecten waarin wijkgemeenten samenwerken. Dit doel zal na vier jaar worden geëvalueerd.

Evalueren en Intensiveren van geldwerving

Het College van Kerkrentmeesters zal de wijze evalueren waarop in de achterliggende jaren geldwerving plaatsvond en spant zich er voor in om meer geld te werven en fondsen of reserves te kunnen vormen voor het financieren van nieuwe initiatieven. Het moderamen zal een werkgroep instellen die uiterlijk 30 juni 2016 een advies over evaluatie en intensivering uitbrengt. Deze werkgroep zal optimaal gebruik maken van de kennis en ervaring op dit terrein bij het landelijk dienstencentrum LDC.

Beleidsvoornemens

1. Bij voldoende inkomsten jaarlijks een percentage van de middelen beschikbaar stellen voor door de Algemene Kerkenraad te stellen prioriteiten.
2. Instellen van werkgroep voor evaluatie en intensivering van geldwerving, in nauwe samenwerking met het landelijk dienstencentrum LDC.

13. Duurzaam geloof, geloof in duurzaamheid

De kerkorde vraagt in Ordinantie 8.3.1 aandacht voor duurzaamheid. Deze bepaling staat in het hoofdstuk Diaconaat. Daarmee bevindt het zich op gelijkwaardig niveau met de zorg voor en het omzien naar de medemens.

Energie

Aangezien onze huidige energiebronnen langzaam op raken of erg vervuilend zijn, willen we de overstap maken naar duurzame energie. Een investeringsprogramma hiervoor is verantwoord, temeer, omdat dergelijke investeringen terugverdiend worden.

Hierbij is te denken aan het treffen van voorzieningen in kerkelijke gebouwen ter vermindering van het energiegebruik. Dergelijke initiatieven kunnen ook als voorbeeld fungeren voor gemeenteleden.

Leefomgeving

De leefomgeving is gebaat bij vermindering en hergebruik van afval. Iedereen kan mee doen aan afvalvermindering en afvalscheiding, niet alleen als kerkelijke organisatie, maar ook als gemeentelid. Ditzelfde geldt voor de zorg voor het behoud van de natuur en dierenwelzijn. Bij afvalvermindering moeten we ook denken aan vermindering van voedselverspilling. Bewustwording bij de keuze van voedselgebruik is bovendien van belang voor de gezondheid en het welzijn van de mens.

Daarnaast zal deze thematiek ook nadrukkelijker dan voorheen aan de orde worden gesteld in verkondiging, vorming en toerusting

Beleidsvoornemens

1. We omarmen duurzaamheid als belangrijk voor beleid en handelen.
2. Met de visie op duurzaamheid spreken we ook de gemeenteleden aan.
3. We doen een beroep op de gemeenteleden het milieu te beschermen, de belangen van de natuur en het dierenwelzijn te behartigen en verspilling van grondstoffen en voedsel tegen te gaan en sociale gerechtigheid te bevorderen.
4. We ontwikkelen een projectplan:
  - a. tot vermindering van energieverbruik en – waar mogelijk – overstap naar duurzame energie voor pastorieën en kerkelijke gebouwen;
  - b. om te voldoen aan uitgangspunten van duurzaamheid bij investeringen en bij inkoop van producten.

14. Communicatie

In de seculiere samenleving wordt de communicatie vaak aangewezen als de factor die bepalend is voor arbeidsvreugde en resultaten. In de kerk komt daar een element bij, omdat het woord 'communicatie' opgesloten ligt in het woord 'gemeente' (*communio* in het Latijn, *koinoonia* in het Grieks, gemeenschap van gelovigen). Gemeente zijn veronderstelt *verbinding*.

Om de communicatie, als middel om het gemeente-zijn te bevorderen, vraagt de komende planperiode aandacht voor:

- De communicatie tussen (wijk-)kerkenraden, colleges en commissies en met de gemeenteleden. (Hiervoor is wellicht inschakeling van deskundigheid vereist.)
- De toekomst van kerktelefoon/ kerktelevisie / internet en het daarbij behorende privacybeleid. In verschillende wijkgemeenten is hier al beleid over geformuleerd (o.a. Arkgemeente en Kleopasgemeente) en ook de PKN heeft materiaal voorhanden (bijv. over auteursrechten) wat gebruikt kan worden door andere wijken en voor centraal beleid. Een belangrijk aandachtspunten hierbij zijn de privacy van gemeenteleden en uniformeren van beleid over de verschillende wijken. Dit vereist ook een overzicht van bestaand beleid in verschillende wijken.
- Communicatie vanuit de kerk met de omgeving, burgerlijke gemeente (o.a. over de WMO) en lokale omroep.
- Het gaande houden van het gesprek met het Protestants beraad, met het oog op intensivering, omdat we elkaar meer en meer nodig zullen hebben op sociaal en economisch vlak en we van elkaars ervaringen kunnen leren.

Kerkbode

- Een door het College van Kerkrentmeesters ingestelde werkgroep werkt aan een nieuwe opzet van de kerkbode. In de nieuwe verschijningsvorm zal sprake zijn van een papieren en digitale versie. Bij het geldig worden van het beleidsplan 2016-2020 is de papieren versie gereed en is het vormgeven van de digitale versie in gang gezet. Voor de papieren versie treedt een nieuwe eindredacteur aan. Het college verricht deze werkzaamheden voor de Algemene Kerkenraad die eindverantwoordelijk is voor de kerkbode.

Beleidsvoornemens

1. Planmatigheid en samenhang optimaliseren tussen wijkcommunicatie en centrale communicatie.
2. De communicatie met gemeenteleden optimaliseren.
3. Na de start van de nieuwe papierenversie van de kerkbode per 1 januari 2016 een digitale vorm van communicatie geleidelijk invoeren in de beleidsperiode 2016-2020.

15. Vrijwilligersbeleid

De gemeente drijft grotendeels op vrijwilligers.

Een belangrijk thema binnen vrijwilligerswerk is dat mensen, makkelijker dan binnen een arbeidsverhouding, hun taak kunnen opgeven. Door teleurstelling, ervaren werkdruk, onenigheid over inhoud of proces, gebrek aan erkenning, gebrek aan capaciteiten of onzekerheid daarover. Daar komt bij dat vrijwilligers vaker voorkeur hebben voor projectmatige taken met een korte tijdspanne dan voor een taak voor jaren. Dit terwijl veel taken in de kerk (diaconaat, pastoraat, jeugdwerk) gebaat zijn bij langdurige relaties. Dit spanningsveld vraagt om bezinning en een nog scherper oog voor inzet en begeleiding van vrijwilligers.

Veel vrijwilligers vragen ook om professionele ondersteuning bij hun taak (zie o.a. Jeugdwerk). Een mogelijkheid hiervoor is het inzetten van gemeenteleden die zich vanuit hun dagelijks werk professioneel met dergelijke thematiek bezighouden (o.a. in jeugdhulpverlening, maatschappelijk werk, pastoraat e.d.). Zij zouden toerustingsteams kunnen vormen die Ede-breed aanspreekbaar zijn.

De Algemene Kerkenraad doet daarom vooral handreikingen en suggesties.

Beleidsvoornemens

1. Bezinning op spanningsveld tussen projectmatig werken en langdurige taken in de gemeente.
2. Inzetten van professionals in de gemeente in begeleiding en toerusting van vrijwilligers.

16. Vertrouwd en veilig

De hervormde gemeente zet zich in voor een omgeving waar in onderling vertrouwen geloofd, gevierd, gebeden, en gedeeld kan worden, zodat we een gemeente zijn waarin mensen kunnen wonen en thuiskomen.

Veiligheid en vertrouwdheid staan in directe relatie tot het verkondigen en getuigen van het evangelie. De christelijke gemeente neemt veiligheid serieus en is transparant ten aanzien van haar normen en waarden. Zij werkt aan heldere verantwoordelijkheidsstructuren en aan randvoorwaarden voor veilige ontmoetingen met mensen in het algemeen en kinderen en jongeren in het bijzonder. Zorg voor kwetsbare personen vraagt om concreet handelen en concrete afspraken.

De Algemene Kerkenraad wil stimuleren dat rond het thema 'veiligheid' informatie, kennis en materiaal centraal en tussen wijkgemeenten gedeeld en gebundeld wordt, zodat onze gemeente goed doordacht beleid kan voeren op het gebied van bewustwording, preventie, aandacht voor slachtoffers en beschuldigen, en heldere en laagdrempelige meldingsmogelijkheden. De AK ziet hierin voor zichzelf een proactieve taak weggelegd als het gaat om het verzamelen en verspreiden van materiaal, het delen van inzichten en het stimuleren van wijkgemeenten om het thema veiligheid op te pakken en te blijven bouwen aan een open, vertrouwde en veilige omgeving.

Beleidsvoornemens

Het beleidspunt 'vertrouwd en veilig' gefaseerd uitwerken:

Fase 1: vooronderzoek – duur ½ jaar

De eerste fase zal moeten leiden tot een helder beeld van het huidige beleid met betrekking tot veiligheid en vertrouwdheid in de gemeente.

Fase 2: bewustwording en preventie – duur 1 jaar

De tweede fase leidt a) tot een aanbod van instrumenten waarmee het beleid met betrekking tot bewustwording en preventie kan worden versterkt en b) tot een uitwisselingsplatform (in welke vorm dan ook) waarin kennis van wijkgemeenten kan worden gebundeld en gedeeld.

Fase 3: Melding en klachtbehandeling – duur ½ jaar (evt. parallel aan fase 2)

De derde fase resulteert in een beschrijving van een duidelijke infrastructuur voor meldingen en klachtbehandeling van grensoverschrijdend gedrag.

Fase 4: pastoraat voor slachtoffers en beschuldigen – duur ½ jaar

De vierde fase heeft als doel om mogelijk te maken dat de juiste expertise op het juiste moment wordt ingeroepen wanneer slachtoffers of beschuldigen pastoraat nodig hebben.

NB: Fase 1 tot en met 4 worden gerealiseerd binnen maximaal 2 jaar.

Fase 5: Borging – duur ¼ jaar

In de vijfde fase wordt de toekomstige uitvoering van het ontwikkelde beleid geborgd, middels concrete voorstellen voor bundeling en vindbaarheid van kennis en agendering en evaluatie van het ontwikkelde beleid.

Fase 6: Evaluatie en bijstelling – na 3 ½ jaar

De laatste fase staat in het teken van evaluatie en -waar nodig- verfijning van het beleid.

Appendix

Voorbeeld berekening formatie pastorale ondersteuning predikanten/wijkgemeenten

Uitgangspunten bij dit voorbeeld op basis van het huidige beleid:

1. Er zijn 6 wijkgemeenten.
2. Tijdsbesteding in pastoraat is gebaseerd op het aantal leden in de wijkgemeente, inclusief ongedoopte gemeenteleden.
3. In dit beleidsplan is Verbinden een kernwoord. Dit betekent ook verbinden tussen wijkgemeenten. Vanuit het oogpunt van solidariteit wordt daarom binnen onze centrale gemeente niet uitgegaan van bijdragen uit een wijkkas van een wijkgemeente om de formatie te bekostigen. Hervormd Ede regelt de inzet van betaalde krachten centraal en met in acht nemen van daarvoor bestemde procedures.
4. Iedere wijkgemeente is vrij bij vacatures de inzet te bepalen binnen de grenzen van het bedrag dat op grond van de omvang van de wijkgemeente beschikbaar is. Uitgangspunt is 1 predikant per wijkgemeente. Men kan kiezen voor (deeltijd)predikanten of een (deeltijd)predikant aangevuld met kerkelijk werker. Hiermee wordt recht gedaan aan de autonomie voor de wijkgemeente in de nieuwe kerkorde. Laat een wijkkerkenraad zelf beslissen of men wil werken met deeltijd predikanten of met een voltijd predikant, aangevuld met een kerkelijk werker. Daarbij dienen de financiële grenzen, die centraal in de Algemene Kerkenraad worden vastgesteld, in acht te worden genomen.
5. De omrekenformule ligt in ordergrootte 1 kerkelijk werker = 0,75 predikant.
6. Uitgaande van eerder beschikbaar gestelde kaders door het C.v.K. leidt dit tot het volgende overzicht op grond van het ledental per 31 maart 2015:

Beschikbaar voor pastoraat in predikantsequivalenten: 7,125

Wijkgemeente	aantal leden	In prd.eq.	afgerond
Oude kerk	1.930	1,321	1,3
Sionkerk	1.437	0,983	1,0
Nieuwe kerk	1.624	1,111	1,1
Bethelkerk	1.655	1,132	1,1
De Ark	2.194	1,501	1,5
Kleopas	1.573	1,076	1,1
Totaal	10.413	7,125	7,1

Ter vergelijking een overzicht van leden, pastorale eenheden en adressen per wijkgemeente:

Aantal leden, PE's en adressen van de Hervormde gemeente Ede

	Ledenaantal		PE's		Adressen	
Oude Kerk	1.930	19%	1.129	20%	1.010	19%
Sionkerk	1.437	14%	836	15%	800	15%
Nieuwe Kerk	1.624	16%	921	16%	902	17%
Bethelkerk	1.655	16%	911	16%	880	16%
De Ark	2.194	21%	1.110	19%	1.062	20%
Kleopas	1.573	15%	810	14%	763	14%
Totaal	10.413		5.717		5.417	